

ANILA ÇEPANI

**ÇËSHTJE DHE PROPOZIME PËR LËNDËN E GJUHËS
SHQIPE NË ZBATIM TË NISMËS
“TRI LËNDË NË GJASHTË ORË”**

Nisur nga mbingarkesa që sillte modeli i organizimit të orarit në lidhje me numrin e lëndëve që duhet të studionin nxënësit për çdo ditë (deri në 6 lëndë/ditë), Ministria e Arsimit dhe e Sportit ndërmori nismën “Tri lëndë në gjashtë orë”, me anë të urdhrit nr. 6, dt. 10.01.2018. Për vënien në jetë të kësaj nisme nga data 1 shkurt 2018 dhe në vijim u ngarkuan njësitë arsimore vendore dhe institucionet arsimore të arsimit parauniversitar.

Që në fillim përbushja e kësaj nisme pati reagime pro e kundër dhe krijoi një atmosferë diskutimesh e qëndrimesh të ndryshme nga specialistë të arsimit, mësues, prindër dhe nxënës, sepse i gjeti të papërgatitur, pasi kërkohej të zbatohet në mes të vitit shkollor. Tashmë që ka kaluar më shumë se një vit nga zbatimi i kësaj praktike të re mësimore, janë vënë re anë pozitive, por dhe probleme të përgjithshme e specifike të realizimit të lëndëve të ndryshme mësimore.

Nga trajnimet e kryera me mësues të gjuhës shqipe, si dhe nga bisedat me specialistë, mësues dhe nxënës të ndryshëm të arsimit të mesëm të ulët, vlerësimet për këtë nismë mund të ndahen në dy grupe: qëndrime pozitive dhe negative.

Shqetësimi kryesor ishte vënia në zbatim në mes të vitit shkollor dhe pasojat e ndërhyrjes së kësaj nisme së cilës nuk i kishte paraprirë ndonjë studim i mirëfilltë. Po ashtu, për çdo nismë e ndryshim në arsim duhet që përveç studimit, të ketë paraprakisht kualifikime të mësuesve dhe të drejtuesve në mënyrë që çdo hallkë të zbatohet me përpikëri. Ndër shqetësimet konkrete ishte mbingarkesa e madhe fizike e mendore që vinte si pasojë e shtrirjes më të gjatë në kohë të një lënde e cila do të zgjaste 90 minuta. Brenda këtij dyorëshi

shpesh kishte mbingarkesë njohurish të reja, pasi në orën e dytë trajtoheshin njohuri të tjera, ende pa u asimiluar ato të marra në orën e parë dhe kjo sillte jo pak herë mungesën e përqendrimit, pavarësisht nga sforcimi i mësuesve për të tërhequr vëmendjen e nxënësve me forma të ndryshme. Një tjetër problem shfaqej me lëndët njëorëshe në javë, të cilat sipas nismës do të duhej të zhvilloheshin një herë në dy javë, dhe kjo për nxënësin krijonte shkëputje në kohë.

Ndërsa, sipas disa mësuesve e nxënësve ky model i ri i organizimit të orarit sipas nismës “Tri lëndë në gjashtë orë” ishte shumë i dobishëm jo vetëm për sa i përket lehtësimit të ngarkesës fizike (tashmë në çantë do të kishin vetëm tre libra me fletoret përkatëse), por edhe të ngarkesës së njohurive të marra brenda ditës (këto njohuri do të ishin të përqendruara vetëm për tri lëndë brenda ditës).

Mësuesit u shprehën se zhvillimi i lëndës në 2 orë u krijonte më shumë hapësira për të përdorur metoda, teknika dhe strategji në mënyrë që të punohet jo vetëm për njohuritë, por edhe për zhvillimin e aftësive, qëndrimeve dhe vlerave, pra të kompetencave kyç dhe kompetencave lëndore. Sipas modelit të mëparshëm, mësuesve të disa lëndëve si gjuhë shqipe, matematikë, fizikë etj., u duhej të shfrytëzonin edhe pushimet midis orëve ose të merrnin kohë nga orët e lëndëve të tjera “më pak të rëndësishme”, duke mos i lënë nxënësit që të përgatiten psikologjikisht për të kaluar në lëndën pasardhëse.

Nga ana tjetër, edhe për nxënësit kjo reformë ka rezultuar produktive, sepse ngarkesa e tyre ditore në shtëpi është pakësuar ndjeshëm, pasi ata përqendrohen në maksimumi 3 lëndë. Ata kanë kohë të mjaftueshme për të punuar dhe asimiluar njohuritë e një lënde specifike duke kryer detyra që kërkojnë zbatim të njohurive, punë në grup, punë të pavarur etj. Shpeshherë, më parë nxënësit ishin të detyruar që këto detyra t’i përfundonin në shtëpi, që sillte si pasojë zënien e hapësirës kohore me përgatitjen për ditën e nesërme, e cila shpesh qëllonte e ngarkuar me shumë lëndë e me shumë detyra.

Parë në një plan të përgjithshëm, si dhe nisur nga pasojat e realizimit të kësaj nisme për më shumë se një vit të plotë akademik, mendojmë se ajo do të kishte më shumë rezultat pozitiv nëse zbatoheshin pjesërisht vetëm për disa lëndë. Për lëndët të cilat zhvillohen vetëm një herë në javë do të ishte mirë të ruhej organizimi i mëparshëm, i cili

mënjëson trajtimin e tyre vetëm dy herë në muaj, duke shmangur largësinë në kohë që e vështirëson mbajtjen në kontakt të nxënësit me njohuritë e marra.

Por sigurisht, këto ndryshime thelbësore, para se të merrnin formën e udhëzimit, duhej të diskutoheshin më parë me grupet e interesit (nxënës, mësues dhe prindër), ndryshimi të provohej në klasa eksperimentale dhe pas studimeve dhe trajnimeve të mësuesve, mund të vihej në zbatim në të gjitha shkollat e vendit. Mirë do të ishte të eksperimentoheshin në disa shkolla të vendit të niveleve të ndryshme, e për më tepër jo në mes të vitit shkollor, dhe vitin pasues të zbatoheshin duke korrigjuar problemet që do të dilnin.

Sipas MAS-it një prej ndryshimeve të nevojshme dhe të domosdoshme për përmirësimin e efektivitetit të procesit të të nxënës është rritja e fleksibilitetit të shkollës për të menaxhuar dhe për të organizuar orarin mësimor¹, por jemi të mendimit se kjo nuk arrihet vetëm me riorganizimin e orarit, pa marrë parasysh që tekstet shkollore janë hartuar mbi bazën e sistemit të mëparshëm kur një lëndë zhvillohej në një orë 45-minutëshe.

Por duhet vënë në dukje se finalizimi i hartimit të këtyre teksteve u arrit një vit më parë mbi bazën e Kornizës Kurrikulare të arsimit Parauniversitar të Republikës së Shqipërisë, dokument që u hartua në vitin 2014, kurrikulë që mbështeste zhvillimin e kompetencave. Në bazë të programit lëndor të hartuar nga Ministria, i cili duhet të mbante parasysh disa parime ndër të cilët të bazohej në parametrat e përcaktuar në kornizën kurrikulare; të përvijonte praktikat kombëtare dhe ato ndërkombëtare, si dhe të siguronte vazhdimësi, u hartuan tekstet shkollore, temat e të cilave ishin ndërtuar në mënyrë që çdo njohuri e re të konceptohej për t'u realizuar brenda një ore 45-minutëshe.

Kështu në tekstet e gjuhës, temat e ndara sipas fushave të saj kryesore: fonetikë, morfologji, sintaksë, leksikologji, drejtshkrim janë organizuar në mënyrë që njohuritë teorike të gërshetuara me ushtrimet e lidhura me teorinë e dhënë të përmbillen brenda një ore mësimi. P.sh. në *Gjuhën shqipe 7*, trajtohet në një orë mësimi tema për

¹ Instituti i Zhvillimit të Arsimit, *Udhëzues për zbatimin e nismës "Tri lëndë në gjashtë orë"*, Tiranë, 2018, f. 2.

funksionet e fjalëve dhe grupeve të fjalëve në fjali, si dhe njohuritë për kryefjalën për të cilat në fund janë ushtrimet përkatëse. Për orën tjetër mësimore janë planifikuar njohuritë për kallëzuesin dhe llojet e tij të shoqëruara me ushtrime për thellimin e njohurive. Dhe kështu vijohet që për çdo orë 45-minutëshe të merren njohuritë për sintaksën dhe të gjitha fushat e tjera. Por në kuadër të nismës së re puna me këto tekste vështirësohet, sepse për aq orë sa janë në dispozicion për gjuhën, është e pashmangshme dhënia e dy temave të reja brenda 2-orëshit. Mësuesit i duhet të shpjegojë brenda ditës dy tema të reja dhe nxënësit i duhet që ende pa përvetësuar temën e parë, të fillojë të mendojë për temën e dytë të re.

Te fisha sqaruese thuhet: “Brenda mundësive të shkollave, mësuesit mund të riorganizojnë planin mësimor të periudhës duke grupuar tema që lidhen me njëra-tjetrën (p.sh., në lëndën e gjuhës shqipe grupohen temat e të lexuarit të teksteve që punohen më shumë se një orë, temat teorike me ushtrimet etj.)², por a nuk do të ishte më mirë që nisma t’i paraprinte përgatitjes së teksteve shkollore të cilat janë hartuar në përputhje me sistemin e mëparshëm 1-orësh për lëndë? Pra, ende nuk kemi tekste të përshtatura për këtë nismë të re, ndaj do të ishte e udhës që ajo të mund ndërmerrej pasi të përshtatej kurrikula për një gjë të tillë, ndonëse kurrikula në përdorim, siç e theksuam, ka pak kohë që është hartuar.

Me mungesën e teksteve të përshtatura për këtë nismë u përballën mësuesit gjatë mësimdhënies pavarësisht nga përpjekjet për të shmangur sa të ishte e mundur dhënien e informacioneve të reja të ngjeshura, duke grupuar temat ose duke shfrytëzuar rubrikën e ushtrimeve.

Siç e thekson edhe L. Radovicka, lidhjet që ekzistojnë midis fushave të ndryshme të gjuhës, p.sh. lidhja e drejtshqiptimit me drejtshkrimin, lidhja e njohjes së formave gramatikore që mësohen në morfologji me kuptimin e funksioneve sintaksore të fjalëve, lidhja e njohurive të mira sintaksore nga nxënësit me përvetësimin e pikësimit dhe stilistikës gjuhësore, jo vetëm që duhen ditur mirë nga mësuesi, por edhe duhen trajtuar në tekste të lidhura organikisht me çdo temë.

² Instituti i Zhvillimit të Arsimit, *Fishë sqaruese për zbatimin e nismës “Tri lëndë në gjashtë orë”*, Tiranë, më 15.01.2018.

Për këtë qëllim, ato duhen planifikuar me kujdes që në fillim të vitit dhe në mënyrë të atillë që gjatë tërë procesit mësimor, jo vetëm në orë të shkëputura, të bëhet një gërshetim i vazhdueshëm i tyre.³ Por, pas më shumë se një viti të zbatimit të nismës, pavarësisht nga përpjekja për të grupuar temat dhe për të mos u mbingarkuar lënda e gjuhës me njohuri të reja në të dyja orët, kishte raste që kjo gjë ishte e pashmangshme. Gjatë kësaj periudhe, problemet në mësimdhënien e lëndës së gjuhës nuk u zgjidhën duke u mjaftuar vetëm me riorganizimin e planit mësimor nga mësuesit.

Nga ky përshkrim i situatës së mësimdhënies me metodën “3 në 6” dalim në disa përfundime e propozime për sa i përket lëndës së gjuhës shqipe, të cilat mund të vlejnë si zgjidhje dhe mund të lehtësojnë punën e mësuesit në vijim.

Programet lëndore e bashkë me to tekstet shkollore duhet të rikonceptohen e të rihartohen që të jenë në bashkëvajtje me nismën “3 lëndë në 6 orë”, e cila do të vijoje të zbatohet në të gjitha shkollat e vendit tonë. Në kuadër të këtij procesi duhet të riorganizohen njohuritë mësimore gjuhësore në mënyrë që të përshtaten me trajtimin brenda dy orëve të njëpasnjëshme. Kjo gjë mund të arrihet në tri mënyra:

1. Njohuritë gjuhësore të grupohen atje ku është e mundur, në mënyrë që të kenë lidhje organike me njëra-tjetrën e të konsiderohen jo si dy tema të reja, por si vijimësi të njëra-tjetrës. Kjo bën të mundur që si mësuesi, por sidomos nxënësi të mos ketë vështirësi në marrjen e tyre.

2. Pas disa temave të cilat trajtojnë njohuri më të vështira dhe me më shumë vëllim, të ketë tema të veçanta ushtrimesh të lidhura me to. Orë të tilla, të shoqëruara me tema ushtrimesh shmangin dhënien e dy temave të reja brenda 2-orëshit. Por gjithashtu, dihet nga të gjithë roli dhe vlera e ushtrimeve, të cilat ndihmojnë nxënësit për të kuptuar dhe për të përvetësuar më mirë nocionet gjuhësore, strukturën morfo-sintaksore të gjuhës dhe për të fituar shkathtësitë dhe shprehitë praktike gjuhësore. Për t’u realizuar një gjë e tillë, nevojiten më

³ L. Radovicka, “Probleme për rritjen e efektshmërisë së orës së mësimimit në lëndën e gjuhës shqipe”, *Gjuha shqipe dhe letërsia në shkollë* 10, Instituti i Studimeve Pedagogjike, Tiranë, Shtëpia botuese e librit shkollore, 1985, f. 16.

shumë orë për njohuritë gjuhësore, ndaj kjo do të kërkonte edhe një ripërndarje të orëve në dispozicion të lëndës së gjuhës shqipe. Nëse u referohemi programeve lëndore të lëndës së gjuhës shqipe për arsimin e mesëm të ulët, numri i orëve në dispozicion për këtë lëndë është 175 në vit. Nga këto 175 orë, në klasën e gjashtë dhe të shtatë janë nga 60 orë për *Përdorimin e drejtë të gjuhës*, kurse pjesa tjetër (115 orë) janë në dispozicion të rubrikave të tjera (*Të dëgjuarit e teksteve të ndryshme; Të folurit për të komunikuar dhe për të mësuar; Të lexuarit e teksteve letrare dhe joletrare dhe Të shkruarit për qëllime personale dhe funksionale*). Në klasën e tetë janë 65 orë për *Përdorimin e drejtë të gjuhës*, ndërsa në klasën e nëntë vetëm 55 orë. Mendojmë që për nga rëndësia që ka lënda e gjuhës shqipe në formimin dhe aftësimin e nxënësve të shtohet numri i orëve vjetore të lëndës së gjuhës shqipe, duke parashikuar që të zhvillohet 6 orë në javë (kjo do ta rriste numrin nga 175 në 210 orë vjetore) dhe brenda orëve të përgjithshme të kësaj lënde të lihen më shumë orë në dispozicion për orët e njohurive gjuhësore.

3. Një rëndësi të veçantë në lëndën e gjuhës shqipe duhet t'i jepet organizimit të përsëritjeve, në të cilat bëhet plotësimi, thellimi i njohurive, si dhe sistemimi i tyre duke i trajtuar në këndvështrime të ndryshme dhe si pasojë duke i bërë më të qëndrueshme.

Një element shumë i rëndësishëm që u vjen në ndihmë mësuesve është përgatitja e udhëzuesve për zbatimin e programit mësimor sipas qasjes me bazë kompetencat dhe nismën “3 lëndë në 6 orë”. Në këta udhëzues për mësuesit të përfshihen planifikimi vjetor, tremujor dhe ai ditor i programit, si dhe modele funksionale të mësimdhënies ku për çdo temë mësimore të shfrytëzohen burime të shumëllojshme të mësimdhënies në funksion të rezultateve të të nxënësve. Po ashtu, mësuesit të trajnohen vazhdimisht me metodologjinë më të re të mësimdhënies.

Materiale ndihmëse:

Instituti i Zhvillimit të Arsimit, *Manual i procedurave të hartimit të kurrikulës dhe udhëzues për vlerësimin e kurrikulës së arsimit parauniversitar*, Tiranë, 2011.

Instituti i Zhvillimit të Arsimit, *Udhëzues për zbatimin e nismës “Tri lëndë në gjashtë orë”*, Tiranë, 2018.

L. Radovicka, “Probleme për rritjen e efektshmërisë së orës së mësimi në lëndën e gjuhës shqipe”, *Gjuha shqipe dhe letërsia në shkollë* 10, Instituti i Studimeve Pedagogjike, Tiranë, Shtëpia botuese e librit shkollor, 1985, f. 12-22.

Republika e Shqipërisë, Ministria e Arsimit dhe e Sportit, *Korniza kurrikulare e arsimit parauniversitar të Republikës së Shqipërisë*, Tiranë, 2014.

Vendim i Këshillit të Ministrave, nr. 11, datë 11.1.2016, “Për miratimin e Strategjisë së Zhvillimit të Arsimit Parauniversitar, për periudhën 2014–2020”, *Fletorja Zyrtare e Republikës së Shqipërisë*, Botim i Qendrës së Botimeve Zyrtare, Viti: 2016 – Numri: 2, f. 15-58.

Programe lëndore dhe tekste shkollore:

Gjuha shqipe 7: për klasën e 7-të të arsimit 9-vjeçar, Grup autorësh, Pegi, 2016, 282 f.

Gjuha shqipe 7: (të lexuar, të folur, të dëgjuar, të shkruar, njohuri për gjuhën: për klasën e 7- të të shkollës 9-vjeçare Grup autorësh, Tiranë; Prishtinë; Tetovë: Albas, 2017, 296 f.

Gjuha shqipe 8: (të lexuar, të folur, të dëgjuar, të shkruar, njohuri për gjuhën): për klasën e 8-të të shkollës 9-vjeçare, Grup autorësh, Tiranë; Tetovë; Prishtinë: Albas, 2017, 312 f.

Gjuha shqipe 8: për klasën e 8-të të arsimit 9-vjeçar, Grup autorësh, Tiranë, Pegi, 2017, 248 f.

Gjuha shqipe 9: (të lexuar, të folur, të dëgjuar, të shkruar, njohuri për gjuhën): për klasën e 9-të të shkollës 9-vjeçare, Grup autorësh, Tiranë; Tetovë; Prishtinë: Albas, 2018. - 320 f.

Gjuha shqipe 9: për klasën e 9-të të arsimit 9-vjeçar, Grup autorësh, Tiranë, Pegi, 2018, 342 f.

Instituti i Zhvillimit të Arsimit, *Kurrikula e bazuar në kompetenca*,
Lënda: Gjuhë shqipe, Shkalla: III Klasa: VI-VII Shkalla: IV
Klasa: VIII, Tiranë, 2016,
(<http://izha.edu.al/Biblioteka/3Programe%20Lendore/2Programet%20e%20Arsimit%20Baze%20Kurrikula%20e%20Re/Programet%20e%20Klases%203%20dhe%20%208/Programet%20e%20klases%20se%208/Gjuhe-Shqipe5.pdf>).

Instituti i Zhvillimit të Arsimit, *Kurrikula e bazuar në kompetenca*,
Lënda: Gjuhë shqipe, Shkalla: III Klasa: VI-VII Shkalla: IV,
Shkalla: IV Klasa: IX Tiranë, 2017
(<http://izha.edu.al/new/wp-content/uploads/2017/12/Gjuhe-shqipe.pdf>).

Instituti i Zhvillimit të Arsimit, *Kurrikula e bazuar në kompetenca*,
Lënda: Gjuhë shqipe, Shkalla: III Klasa: VI-VII Shkalla: IV
Klasa: VII, Tiranë, 2016,
(<http://izha.edu.al/Biblioteka/3Programe%20Lendore/2Programet%20e%20Arsimit%20Baze%20Kurrikula%20e%20Re/Programet%20e%20Klases%202%20dhe%20%207/Programet%20e%20Klases%20se%207/Gjuhe-Shqipe.pdf>).

Instituti i Zhvillimit të Arsimit, *Kurrikula e bazuar në kompetenca*,
Lënda: Gjuhë shqipe, Shkalla e tretë dhe e katërt, klasa VI,
VII dhe VII, Tiranë, 2015.

Instituti i Zhvillimit të Arsimit, *Fishë sqaruese për zbatimin e nismës*
“Tri lëndë në gjashtë orë”, Tiranë, më 15.01.2018.